A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2009. szeptember 3. *

A C-322/07. P., C-327/07. P. és C-338/07. P. sz. egyesített ügyekben,

a **Papierfabrik August Koehler AG** (székhelye: Oberkirch, [Németország], képviselik: I. Brinker és S. Hirsbrunner Rechtsanwälte és J. Schwarze professzor),

a **Bolloré SA** (székhelye: Ergue Gaberic [Franciaország], képviselik C. Momège és P. Gassenbach avocats, kézbesítési cím: Luxembourg),

a **Dístribuidora Vizcaína de Papeles SL** (székhelye: Derio [Spanyolország], képviselik: E. Pérez Medrano és T. Díaz Utrilla abogados)

fellebbezőknek,

a Bíróság alapokmányának 56. cikke alapján 2007. július 9-én, 11-én és 16-án benyújtott fellebbezése tárgyában,

* Az eljárás nyelvei: német, francia és spanyol.

az eljárásban másik félként:

az **Európai Közösségek Bizottsága** (képviselik: F. Castillo de la Torre és W. Mölls, meghatalmazotti minőségben, segítőik: H.-J. Freund Rechtsanwalt, és N. Coutrelis ügyvéd, kézbesítési cím: Luxembourg)

alperes az elsőfokú eljárásban,

A BÍRÓSÁG (harmadik tanács),

tagjai: A. Rosas tanácselnök, A. Ó Caoimh, J. Klučka (előadó), U. Lõhmus és P. Lindh bírák,

főtanácsnok: Y. Bot,
hivatalvezető: R. Şereş tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2008. szeptember 25-i tárgyalásra,

a főtanácsnok indítványának a 2009. április 2-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

## Ítéletet

1 Fellebbezésében a Papierfabrik August Koehler AG (a továbbiakban: Koehler) (C-322/07. P. sz. ügy), a Bolloré SA (a továbbiakban: Bolloré) (C-327/07. P. sz. ügy) és a Distribuidora Vizcaína de Papeles SL (a továbbiakban: Divipa) (C-338/07. P. sz. ügy) az Európai Közösségek Elsőfokú Bírósága által a T-109/02., T-118/02., T-122/02., T-125/02., T-126/02., T-128/02., T-129/02., T-132/02. és T-136/02. sz. egyesített ügyekben 2007. április 26-án hozott ítélet (EBHT 2007., II-947. o., a továbbiakban: megtámadott ítélet) hatályon kívül helyezését kéri, amellyel az Elsőfokú Bíróság elutasította a többek között a Koehler, a Bolloré és a Divipa által az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.212 – „önmásoló papír”-ügy) 2001. december 20-án hozott 2004/337/EK bizottsági határozat (HL 2004. L 115., 1. o.; a továbbiakban: vitatott határozat) megsemmisítésére irányuló kérelmét. E határozattal az Európai Közösségek Bizottsága a Koehlerrel szemben 33,07 millió euró összegű, a Bollorével szemben 22,68 millió euró összegű, a Divipával szemben pedig 1,75 millió euró összegű bírságot szabott ki.

### Az eljárás előzményei

2 A jelen eljárás alapját képező tényállás – amelyet a megtámadott ítélet 1–13. pontja tartalmaz – a következőképpen foglalható össze:

3 1996 őszén a Sappi papíripari csoport – amelynek az anyavállalata a Sappi Ltd (a továbbiakban: Sappi) – olyan információkkal és dokumentumokkal szolgált a Bizottságnak, amelyek igazolták a Bizottság arra vonatkozó gyanúját, hogy létezik vagy létezett egy, az árak meghatározására létrejött titkos kartell az önmásoló papír piacán, amelyen a Sappi gyártóként van jelen.

4 Tekintettel a Sappi által közölt tényekre, a Bizottság ellenőrzéseket végzett bizonyos önmásolópapír-gyártóknál a Szerződés [81.] és [82.] cikkének végrehajtásáról szóló első, 1962. február 6-i 17. rendelet (HL 1962. L 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o., a továbbiakban: 17. rendelet) 14. cikk e (2) és (3) bekezdése címén. Így a 17. rendelet 14. cikkének (3) bekezdésében előírt helyszíni vizsgálatokat 1997. február 18-án és 19-én folytatták le több vállalkozás, többek között a Papeteries Mougeot SA (a továbbiakban: Mougeot) helyiségeiben, illetve 1997 júliusa és decembere között több más vállalkozás, így a Sappi, illetve a Koehler, a Mougeot és az Arjo Wiggins Appelton plc (a továbbiakban: AWA) helyiségeiben.

5 1999-ben a Bizottság a 17. rendelet 11. cikkével összhangban információkéréseket címzett továbbá az AWA-hoz, a Mougeot-hoz, a Divipához, a Koehlerhez és a Copigraph SA-hoz (a továbbiakban: Copigraph), amely utóbbi a Bolloré leányvállalata. Ezen információkérésekben a Bizottság felszólította az érintett vállalkozásokat, hogy nyújtsanak tájékoztatást az áremelések bejelentéseiről, az eladásaik mennyiségéről, az ügyfeleikről, a forgalmukról és a versenytársakkal való találkozóikról.

6 Az információkérésre adott válaszukban az AWA, a Stora és a Copigraph elismerték, hogy részt vettek az önmásolópapír-gyártók között megszervezett többoldalú kartelltalálkozókon. A fenti vállalkozások ezzel kapcsolatban különböző dokumentumokat és információkat nyújtottak át a Bizottságnak.

7 Ami a Mougeot-t illeti, 1999. április 14-én kapcsolatba lépett a Bizottsággal, és kijelentette, hogy hajlandó a vizsgálatban együttműködni a Bizottság a kartell ügyek esetében a pénzbírságok alóli mentességről és a pénzbírságok csökkentéséről szóló közleménye (HL 1996. C 207., 4. o.; a továbbiakban: engedékenységi közlemény) alapján. Elismerte egy, az önmásoló papír árának rögzítését célzó kartell létezését, és információval szolgált a Bizottságnak a kartell felépítéséről és többek között azokról a találkozókról, amelyeken a képviselői részt vettek.

8 2000. július 26-án a Bizottság elindította az eljárást a vitatott határozat alapját képező ügyben és kifogásközlést (a továbbiakban: kifogásközlés) fogadott el, amelyet 17 vállalkozásnak – köztük a Bolloré SA-nak, és leányvállalatának, a Copigraphnak, a Divipának, a Mougeot-nak, a Koehlernek és a Sappinak – küldött meg.

9 A kifogásközlés valamennyi címzett vállalkozása – három vállalkozás kivételével – benyújtotta a Bizottság által felhozott kifogásokra vonatkozó írásbeli észrevételeit.

10 2001. március 8-án és 9-én a Bizottság meghallgatást tartott, majd 2001. december 20-án meghozta a vitatott határozatot.

11 A Bizottság a vitatott határozat 1. cikkének első bekezdésében megállapítja, hogy tizenegy vállalkozás megsértette az EK 81. cikkét és az EGT-Megállapodás 53. cikkének (1) bekezdését azzal, hogy az önmásoló papír piacán folytatott megállapodásokban és összehangolt magatartásokban részt vett.

12 A Bizottság a határozat 1. cikkének második bekezdésében megállapítja, hogy az AWA, a Bolloré, a Koehler, a Sappi és három másik vállalkozás 1992 januárja és 1995 szeptembere, a Divipa 1992 márciusa és 1995 januárja, a Mougeot pedig 1992 májusa és 1995 szeptembere között vett részt a jogsértésben.

13 A Bizottság a vitatott határozat 2. cikkében elrendelte, hogy az ugyanezen határozat 1. cikkében hivatkozott vállalkozások vessenek véget az említett cikkben hivatkozott jogsértésnek, ha még nem tették meg, és tartózkodjanak minden olyan megállapodástól és összehangolt magatartástól az önmásoló papírhoz kapcsolódó tevékenységük keretében, amely jogsértés tárgyát képezhetné, illetve a jogsértéssel azonos vagy hasonló hatást váltana ki.

14 A vitatott határozat 3. cikkének első bekezdése szerint az érintett vállalkozásokra kiszabott bírságok a következők:

– az AWA esetében: 184,27 millió euró;

– a Bolloré esetében: 22,68 millió euró;

– a Divipa esetében: 1,75 millió euró;

– a Mougeot esetében: 3,64 millió euró;

– a Koehler esetében: 33,07 millió euró, valamint

– a Sappi esetében: 0 euró.

**Az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás és a megtámadott ítélet**

15 Az Elsőfokú Bíróság Hivatalához 2002 áprilisa folyamán benyújtott külön keresetlevelükkel a Bolloré, az AWA, a Koehler, a Divipa és öt másik vállalkozás megindította a jelen eljárásokat.

16 A megtámadott ítéletben az Elsőfokú Bíróság elutasította többek között a Bolloré, a Koehler és a Divipa által benyújtott keresetet.

**A felek kérelmei és a Bíróság előtti eljárás**

17 A Koehler azt kéri, hogy a Bíróság:

– elsődlegesen helyezze hatályon kívül a megtámadott ítéletet, valamint semmisítse meg a vitatott határozatot;

– másodsorban csökkentse a vele szemben kiszabott bírság összegét;

– harmadsorban utalja vissza az ügyet az Elsőfokú Bíróság elé ismételt határozathozatalra a Bíróság ítéletében érdemben elbírált jogi kérdéseknek megfelelően, és bármely esetben,

– kötelezze a Bizottságot az Elsőfokú Bíróság, valamint a Bíróság előtti eljárás költségeinek viselésére.

18 A Bolloré azt kéri, hogy a Bíróság:

– helyezze hatályon kívül a megtámadott ítéletet;

– határozzon érdemben és semmisítse meg a vitatott határozatot, illetve bármely esetben csökkentse a vele szemben kiszabott bírságot;

– amennyiben nem határozna érdemben a jelen ügyben, ne határozzon a költségekről, és utalja vissza az ügyet az Elsőfokú Bíróság elé az ügy Bíróság ítéletének megfelelő újravizsgálása érdekében, továbbá

– kötelezze a Bizottságot az Elsőfokú Bíróság és a Bíróság előtti eljárás költségeinek viselésére.

19 A Divipa azt kéri, hogy a Bíróság:

– helyezze részben vagy egészben hatályon kívül a megtámadott ítéletet, és határozzon kifejezetten az ügy érdeméről, vagy utalja vissza az ügyet az Elsőfokú Bíróság elé;

– törölje el, vagy csökkentse a vele szemben kiszabott bírságot, továbbá

– kötelezze a Bizottságot az Elsőfokú Bíróság, valamint a Bíróság előtti eljárás költségeinek viselésére.

20 A Bizottság azt kéri, hogy a Bíróság utasítsa el a fellebbezéseket, és a fellebbezőket kötelezze a költségek viselésére.

21 A Bíróság elnöke 2008. június 24-i végzésével a C-322/07. P., a C-327/07. P. és C-338/07. P. sz. ügyet a szóbeli szakasz lefolytatása és az ítélethozatal céljából egyesítette.

**A fellebbezésekről**

22 A világosság kedvéért a fellebbezők által hivatkozott egyes jogalapokat külön, más jogalapokat pedig összevonva fogjuk megvizsgálni.

*A Bolloré által hivatkozott első, a védelemhez való jognak a kifogásközlés és a vitatott határozat közötti összhang hiányából eredő megsértésére vonatkozó jogalapról*

23 Az elsőfokú eljárás során a Bolloré fenntartotta, hogy a Bizottság megsértette a védelemhez való jogát, mivel nem tette lehetővé számára, hogy a közigazgatási

eljárás során állást foglaljon a kartellben való személyes és önálló közreműködésével kapcsolatban.

24 Miután az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 66–68. pontjában felidézte a védelemhez való jogra vonatkozó ítélkezési gyakorlatot, valamint a kifogásközlés tartalmát, az Elsőfokú Bíróság a hivatkozott ítélet 79. pontjában úgy ítélte meg, hogy a Bollorénak címzett kifogásközlés nem tette lehetővé az utóbbi számára, hogy tudomást szerezzen a jogsértésben való közvetlen közreműködésére alapított kifogásról, sem azokról a tényekről, amelyekre a Bizottság e kifogás alátámasztására hivatkozott a vitatott határozatban, ily módon a Bolloré – mint az a kifogásközlésre adott válaszának olvasatából kiderül – a közigazgatási eljárás során nem tudta megfelelően biztosítani a saját védelmét e kifogás és e tények vonatkozásában.

25 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 80–81. pontjában még a következőket tette hozzá a fentiekhez:

„80 Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy még akkor is, ha a [vitatott] határozat olyan új ténybeli, illetve jogi állításokat tartalmaz, amelyek tárgyában az érintett vállalkozásokat nem hallgatták meg, a megállapított hiba e tekintetben csak akkor jár [e] határozat megsemmisítésével, ha az érintett állításokat nem lehet kellőképpen bizonyítani a határozatban hivatkozott azon többi elem alapján, amelyekkel kapcsolatban az érintett vállalkozásoknak módjukban állt kifejteni álláspontjukat […]. A Bolloré védelemhez való jogának megsértése egyébként csak akkor érintheti a [vitatott] határozat érvényességét a Bolloré vonatkozásában, ha a határozatot egyedül a Bolloré jogsértésben való közvetlen közreműködésével támasztották alá […]. Ebben az esetben a [vitatott] határozatban szereplő azon új kifogás, amelyet a Bolloré kartelltevékenységekben való közvetlen közreműködésére alapítottak, nem tartható fenn, így ez utóbbinak nem róható fel a jogsértés miatti felelősség.

81. Ellenben, ha az érdemi vizsgálat […] során bebizonyosodik, hogy a Bizottság helyesen tette a Bollorét leányvállalata, a Copigraph kartellben való részvételéért felelőssé, a Bizottság által elkövetett jogsértés nem elegendő a [vitatott] határozat megsemmisítésének indokolásához, mert az nem tudta volna jelentősen befo-

lyásolni az intézmény által elfogadott rendelkező részt […]. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint ugyanis, ha valamely határozat egyes elemei önmagukban is a jogilag megkövetelt módon alátámasztják e határozatot, akkor a határozat alapját képező többi elemet érintő hibák semmi esetre sem érinthetik annak rendelkező részét […].”

A felek érvei

26 Fellebbezésében a Bolloré vitatja a megtámadott ítélet 79–81. pontját, és jogalapja két részre osztható.

27 A jogalap első részében a Bolloré azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette a védelemhez való jog alapvető elvét azzal, hogy nem szankcionálta azt a megállapítást, miszerint a kifogásközlés a vitatott határozat semmissége miatt nem volt teljes. A Bolloré többek között a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság több versenyellenes magatartásokkal kapcsolatban hozott ítéleteire (a Bíróság 89/85., 104/85., 114/85., 116/85., 117/85. és 125/85–129/85. sz., Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1993. március 31-én hozott ítélet [EBHT 1993., 1307. o.]; a C-395/96. P. és C-396/96. P. sz., Compagnie maritime belge transports és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2000. március 16-án hozott ítélete [EBHT 2000., I-1365. o.]; C-176/99. P. sz., ARBED kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítélete [EBHT 2003., I-10687. o.], és az Elsőfokú Bíróság T-39/92. és T-40/92. sz., CB és Europay kontra Bizottság ügyben 1994. február 23-án hozott ítélete [EBHT 1994., II-49. o.]), valamint az összefonódások terén hozott ítéleteire (az Elsőfokú Bíróság T-310/01. sz., Schneider Electric kontra Bizottság ügyben 2002. október 22-én hozott ítélete [EBHT 2002., II-4071. o.) alapoz.

28 A Bizottság azt válaszolja, hogy a vitatott határozat – amint ezt az Elsőfokú Bíróság is megerősítette – a Bolloré tekintetében kizárólag e vállalkozás leányvállalata magatartásáért való felelősségén alapul. A Bolloré csak akkor hivatkozhatott volna a hivatkozott határozat semmisségére, ha nem lett volna módja annak felismerésére a kifogásközlésből, hogy a Bizottságnak őt volt szándékában felelősségre vonni leányvállalata cselekedeteiért.

29 A Bizottság hozzáteszi, hogy a Bolloré által hivatkozott ítélkezési gyakorlat vagy irreleváns (a Bíróság fent hivatkozott Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélete, valamint az Elsőfokú Bíróság CB és Europay kontra Bizottság ügyben hozott ítélete), vagy éppen az Elsőfokú Bíróság által a megtámadott ítéletben követett eljárás megalapozottságát támasztja alá (a Bíróság fent hivatkozott Compagnie maritime belge transports és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben, valamint az ARBED kontra Bizottság ügyben hozott ítélete).

30 A Bolloré első jogalapjának második részében fenntartja, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette a védelemhez való jog tiszteletben tartásának alapvető elvét azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a megállapított téves jogalkalmazás nem volt hatással a vitatott határozat rendelkező részére. A Bolloré szerint az Elsőfokú Bíróság által felhozott ítélkezési gyakorlat hatástalan. Egyrészt a megtámadott ítélet 80. pontjában először hivatkozott ítéletek csoportja a jelen jogvitáétól eltérő esetre vonatkozott abban a tekintetben, hogy a megtámadott ítélet e vállalkozást vonja felelősségre. Ezekben az ítéletekben a kifogásközléssel kapcsolatosan megállapított pontatlanság nem a felelősség meghatározására és pontos megnevezésére, hanem csupán a sérelmezett magatartásokra vonatkozott. Másrészt az ugyancsak a megtámadott ítélet 80. pontjában idézett ítéletek második csoportja még távolabb esik e témától, mivel ezek az ítéletek az összefonódás-ellenőrzésre, illetve az állami támogatásokra vonatkoznak, vagyis az összefonódások összeegyeztethetőségének előzetes vizsgálata során folytatott érdemi értékelésére, miközben a jelen ügy egy eljárás szabályosságának utólagos vizsgálatára vonatkozik.

31 A Bolloré továbbá vitatja a védelemhez való jognak a szerinte az Elsőfokú Bíróság által alkalmazott „szándékot figyelembe vevő” megközelítését. Jogilag az a megközelítés, miszerint valamely eljárási szabály megsértése esetén az adott határozatot csak akkor kell semmisnek nyilvánítani, ha az ténylegesen veszélyeztette az érintett fél érdekeit, nem alkalmazható bármely eljárásjogi szabály megsértésére, és különösen nem alkalmazható e megközelítés a jelen ügyben. Valójában mivel a Bizottság nem közölte a Bolloréval azon kifogásokat, amelyeket az utóbbival szemben személyesen felhozott, ez a tény a Bolloré jogait ténylegesen és gyakorlatban érintette.

32 A Bizottság arra hivatkozik, hogy a Bolloré által hivatkozott előzetes és utólagos vizsgálat közötti különbségtétel zavaros. Az összefonódás-ellenőrzésre és az állami támogatásokra vonatkozó ítélkezési gyakorlat inkább azt bizonyítják, hogy az eljárás szabályok megsértése nem teszi automatikusan semmissé a határozatot. Az Elsőfokú Bíróság tehát a főszabálynak megfelelően alkalmazta az ebben a tárgyban fennálló közösségi ítélkezési gyakorlatot.

33 Azzal kapcsolatosan, hogy a védelemhez való jog megsértése hatással volt-e a vitatott határozat rendelkező részére, és adott esetben a Bollorével szemben kiszabott bírság összegére, a Bizottság fenntartja, hogy ez az érv elfogadhatatlan, mivel egy, az Elsőfokú Bíróság előtt már felhozott – és egyébként is megalapozatlan – érvet tartalmaz, mivel az utóbbi társaság tisztában volt azzal, hogy leányvállalata – vagyis a Copigraph – cselekedetei miatt a Bizottság felelősségre szándékozik vonni, és e felelősségre vonás nem is képezte jogvita tárgyát.

A Bíróság álláspontja

34 Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a védelemhez való jog tiszteletben tartása minden olyan eljárásban, amely szankció, különösen bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához vezethet, a közösségi jog alapelvét képezi, amelyet a közigazgatási eljárás során is biztosítani kell (a Bíróság 85/76. sz., Hoffmann-Laroche kontra Bizottság ügyben 1979. február 13-án hozott ítéletének [EBHT 1979., 461. o.] 9. pontja és a fenti 27. pontban hivatkozott ARBED kontra Bizottság ügyben ítélet 19. pontja).

35 E tekintetben a 17. rendelet előírja, hogy a Bizottság kifogásközlést intéz a felekhez, amelynek világosan fel kell tüntetnie minden olyan lényeges bizonyítékot, amelyre a Bizottság az eljárás e szakaszában támaszkodik. E kifogásközlés az eljárási biztosíték azon közösségi alapelv alkalmazására, amely megköveteli a védelemhez való jog tiszteletben tartását minden eljárásban (lásd e tekintetben a 100/80–103/80. sz., Musique Diffusion française és társai egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítélet [EBHT 1983., 1825. o.] 10. pontját).

36 Ezen elv megköveteli többek között, hogy a Bizottság azon kifogásközlése, amelyet olyan vállalkozáshoz intézett, amellyel szemben a Bizottság a versenyjogi szabályok megsértése miatt szankciót kíván kiszabni, tartalmazza az e vállalkozás ellen felhozott lényeges tényezőket, mint például a vele szemben kifogásolt tényeket, minősítésüket, és azon bizonyítékokat, amelyekre a Bizottság támaszkodik, annak érdekében, hogy a vállalkozás az ellene indult közigazgatási eljárás során érveit megfelelően kifejthesse (lásd e tekintetben a 41/69. sz., ACF Chemiefarma kontra Bizottság ügyben 1970. július 15-én hozott ítélet [EBHT 1970., 661. o.] 26. pontját; a C-62/86. sz., AKZO Arbed kontra Bizottság ügyben 1991. július 3-án hozott ítélet [EBHT 1991., I-3359. o.] 29. pontját; a fenti 27. pontban hivatkozott Ahlström Osakeyhtiö kontra Bizottság

egyesített ügyekben hozott ítélet 135. pontját, és a fenti 27. pontban hivatkozott ARBED kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 20. pontját).

37 E tekintetben ez az elv kizárja, hogy jogszerűnek minősüljön az olyan határozat, amelyben a Bizottság úgy szab ki versenyjogi bírságot valamely vállalkozásra, hogy e vállalkozással nem közölte előzetesen a vele szemben felhozott kifogásokat.

38 A kifogásközlésnek jelentőségére tekintettel egyértelműen meg kell jelölnie azt a jogi személyt, amelyre később bírság szabható ki, és azt ez utóbbinak kell címezni (lásd a fenti 27. pontban hivatkozott Compagnie maritime belge transports és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 143. és 146. pontját, valamint a fenti 29. pontban hivatkozott ARBED kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 21. pontját).

39 Az is fontos, hogy a kifogásközlés megjelölje, hogy az adott vállalkozással szemben milyen minőségében kifogásolják az állítólagos tényeket.

40 A jelen ügyben – amint azt az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 72. és 77. pontjában is megjegyezte – a Bizottság a kifogásközlésben neki tudta be a jogsértést, mivel a jogsértés időszakában 100%-os anyavállalatként a tulajdonában lévő Copigraph kartellben való részvételéért ő a felelős. A Bolloré viszont a kifogásközlés alapján nem láthatta előre, hogy a Bizottság a vitatott határozatban a jogsértést a kartell tevékenységeiben való személyes és közvetlen közreműködése miatt is be szándékozik tudni a Bollorénak.

41 Az Elsőfokú Bíróság tehát helyesen állapította meg a megtámadott ítélet 79. pontjában: a kifogásközlés nem tette lehetővé a Bolloré számára, hogy tudomást szerezzen a jogsértésben való közvetlen közreműködésére alapított kifogásról, sem azokról a tényekről, amelyekre a Bizottság e kifogás alátámasztására hivatkozott a határozatban, ily módon a Bolloré – mint az a kifogásközlésre adott válaszának olvasatából kiderül – a közigazgatási eljárás során nem tudta megfelelően biztosítani a saját védelmét e kifogás és e tények vonatkozásában.

42 Mindazonáltal az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 80. és 81. pontjában úgy ítélte meg, hogy a megállapított hiba csak akkor jár a határozat megsemmisítésével, ha az érintett állításokat nem lehet jogilag megfelelően bizonyítani a határozatban hivatkozott azon többi elem alapján, amelyekkel kapcsolatban az érintett vállalkozásoknak módjukban állt kifejteni álláspontjukat. Hozzátette, hogy amennyiben az érdemi vizsgálat során bebizonyosodik, hogy a Bizottság helyesen tette a Bollorét leányvállalata, a Copigraph kartellben való részvételéért felelőssé, a Bizottság által elkövetett jogsértés nem elegendő a határozat megsemmisítésének indokolásához, mert az nem tudta volna jelentősen befolyásolni a vitatott határozat rendelkező részét.

43 E megfontolások az érdemi vizsgálatot követően arra vezették az Elsőfokú Bíróságot, hogy a megtámadott ítélet 150. pontjában megállapítsa a Bolloré jogsértés miatti felelősségét, függetlenül az anyavállalat abban való közvetlen közreműködésétől, és ugyanezen ítéletben helybenhagyta a vitatott határozat azon részét, amely a Bollorét a Bizottság által kiszabott bírság megfizetésére kötelezi, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a Bizottság egy lényeges kérdésben sértette meg a Bolloré védelemhez való jogát.

44 Az a tény ugyanis, hogy a vitatott határozat a Bolloré saját közreműködésén túl az anyavállalat saját felelősségén túl az abból fakadó felelősségét is megállapította, hogy e vállalkozás a Copigraph anyavállalata, nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a hivatkozott határozat olyan magatartásokra támaszkodott, amelyek tekintetében a Bollorénak nem állt módjában biztosítania védelmét.

45 Az Elsőfokú Bíróság tehát tévesen alkalmazta a jogot amennyiben semmiféle jogi következtetést nem vont le azon megállapításából, miszerint a Bizottság megsértette a Bolloré védelemhez való jogát. Ezért a Bolloré által fellebbezése alátámasztása érdekében előterjesztett első jogalapot megalapozottnak kell nyilvánítani.

46 Mivel a hivatkozott jogalap megalapozott, a megtámadott határozat Bollorét érintő részét meg kell semmisíteni, anélkül hogy a fellebbező által hivatkozott többi jogalap vizsgálata szükséges lenne.

47 A Bíróság alapokmánya 61. cikkének első bekezdése szerint a Bíróság az Elsőfokú Bíróság határozatának hatályon kívül helyezése esetén az ügyet érdemben maga is eldöntheti, amennyiben a per állása megengedi. A jelen esetben ez a helyzet áll fenn.

48 A jelen ítélet 34–46. pontjából következően a fellebbezés megalapozott, ezért a vitatott határozatot a Bollorét érintő részében meg kell semmisíteni.

*A Divipa által előterjesztett első, a jogsértésben való részvételére vonatkozó jogalapról*

49 A Divipa vitatja, hogy részt vett volna a spanyol piaccal kapcsolatos 1992. március 5-i és 1994. október 19-i találkozón, valamint az európai piacon létrejött kartellben. A fenti cselekményekben való részvételre vonatkozó jogalapját három részre osztja, amelyeket egymást követően fogunk megvizsgálni.

A Divipa első jogalapjának az 1992. március 5-i találkozón való részvételére vonatkozó, első részéről

50 A Divipa többek között arra hivatkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság a Sappi egyik alkalmazottja által készített 1992. március 9-i feljegyzés tartalmát elferdítette, mivel a megtámadott ítéletbe nem vette figyelembe, és nem is említette meg, hogy ügyfelei révén, és nem közvetlenül a Sappitól értesült a Divipa által gyakorolt árakról. Az utóbbi álláspontja szerint nem logikus, hogy amennyiben valamely vállalkozás állítólag részt vesz egy olyan kartelltalálkozón, amelyen az árak kérdése kerül megtárgyalásra, saját árait ne fedje fel közvetlenül e találkozón. A Divipa 1992. március 5-i találkozón való részvétele tehát nem megalapozott.

51 A Bizottság azt a választ adja, hogy az összes dokumentumot az ügy többi elemével együttesen kell vizsgálni. Mivel a Bizottság és az Elsőfokú Bíróság átfogó vizsgálatot kell, hogy végezzen, azon érv, miszerint egy bizonyos irat nem bizonyít egy adott tényt, nem elfogadható, amennyiben az ügyben léteznek egyéb olyan bizonyítékok, amelyek ezt a tényt bizonyítják. A Divipa nem kérdőjelezi meg az AWA és a Sappi nyilatkozatának bizonyító erejét, valamint azok Elsőfokú Bíróság általi értelmezését. A Bizottság mindenesetre hangsúlyozza többek között, hogy a hivatkozott feljegyzésben a Sappi alkalmazottja csupán azt állítja, hogy a Divipa nem emelte az árait, és hogy a Sappi tudott e tényről, mivel az egyik ügyfél küldött neki egy árlistát. Az a normális, hogy az a vállalkozás, amely nem tartja be a kartell során megállapított árakat, erről nem tájékoztatja a többi résztvevőt, ám ez nem jelenti azt, hogy ne venne részt a kartellben. Egyébiránt logikus, hogy a kartellben részt vevő vállalkozások megszervezzék annak nyomon követését, és bírálják azokat a részt vevő vállalkozásokat, amelyek nem tartják be a közösen meghozott döntéseket.

52 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell, hogy a Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel sem a tényállás megállapítására, sem – főszabály szerint – az Elsőfokú Bíróság által az e tényállás alátámasztására elfogadott bizonyítékok megvizsgálására. Amennyiben ugyanis a bizonyítékok megszerzése szabályszerűen történt, valamint az általános jogelveket és a bizonyítási teherre és a bizonyításfelvételre vonatkozó eljárási szabályokat tiszteletben tartották, kizárólag az Elsőfokú Bíróság feladata annak mérlegelése, hogy a hozzá benyújtott bizonyítékoknak milyen bizonyító erőt tulajdonít. E mérlegelés, eltekintve e bizonyítékok elferdítésétől, nem minősül a Bíróság felülvizsgálatának hatálya alá tartozó jogkérdésnek (lásd különösen a C-551/03. P. sz., General Motors kontra Bizottság ügyben 2006 április 6-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-3173. o.] 52. pontját, a C-266/06. P. sz., Evonik Degussa kontra Bizottság ügyben 2008. május 22-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-81. o.] 73. pontját, valamint a C-101/07. P. és C-110/07. P. sz., Coop de France bétail et viande és társai egyesített ügyekben 2008. december 18-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-10193. o.] 59. pontját).

53 Az Elsőfokú Bíróság elé terjesztett tényállás és bizonyítékok elferdítésének nyilvánvalóan ki kell tűnnie az ügy irataiból, anélkül hogy szükséges lenne a tényállás és a bizonyítékok újbóli értékelése (lásd különösen a fenti pontban hivatkozott General Motors kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 54. pontját, a fenti pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 74. pontját, és a fenti pontban hivatkozott Coop de France bétail et viande és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 60. pontját).

54 Meg kell jegyezni, hogy az Elsőfokú Bíróság a Divipa 1992. március 5-i találkozón való részvételét azt követően mondta ki, hogy a megtámadott ítélet 162–164., 171., 192., 194. és 197. pontjában a következőket állapította meg:

„162. Először is, a Sappi elismerte, hogy 1992 februárjától kezdődően részt vett a spanyol piacot érintő kartelltalálkozókon, és e tekintetben különböző információkkal szolgált. A Bizottságnak adott 1999. május 18-i válaszában […] a Sappi a spanyol piacot érintő különböző kartelltalálkozókra hivatkozik, amelyeket 1992. február 17-én és 27-én, 1993. szeptember 30-án és október 19-én, valamint 1994. május 3-án és június 29-én tartottak. Az 1993-tól 1995-ig tartó időszak tekintetében a Sappi egyik alkalmazottja úgy nyilatkozott […], hogy más beszállítókkal együtt hat vagy hét barcelonai találkozón vett részt. E találkozókra évente négy vagy öt alkalommal került sor. Úgy gondolja, hogy az első alkalommal 1993. október 19-én, utoljára pedig 1995-ben vett részt ilyen találkozón. Állítása szerint e találkozók célja az volt, hogy meghatározzák az árakat a spanyol piacon. A találkozók általában körülbelül két óráig tartottak, és egy százalékban meghatározott áremelésre vonatkozó döntéssel zárultak. A Copigraph, […], a Koehler, […] és a Divipa vett részt ezeken. A Sappi e különböző dokumentumokban szereplő nyilatkozatainak kivonatai részét képezték a kifogásközléshez mellékelt iratoknak, ily módon valamennyi felperes hozzáférhetett azokhoz. A Bizottság ezeket az Elsőfokú Bíróságon is bemutatta.

163. Másodsorban, az AWA elismerte, hogy részt vett az önmásolópapír-gyártók között megrendezésre került többoldalú kartelltalálkozókon, és a Bizottságnak egy listát adott át a versenytársak között 1992 és 1998 között megrendezésre került találkozókról. A 7828. sz. dokumentum, az AWA által a Bizottságnak átadott 1999. április 30-i válaszának kivonata, az AWA általános állítását tartalmazza azzal kapcsolatban, hogy 1992 és 1994 között több találkozó megrendezésére került sor, többek között Lisszabonban és Barcelonában, amelyeken emlékei szerint […] a Divipa képviselői, illetve e vállalkozások […] képviselői is részt vettek […].

164. Az AWA ezt követően a kifogásközlésre adott válaszában egy listát adott át a versenytársak között megrendezett »helytelen« találkozókról, amelyek létezésének bizonyításához az AWA – elmondása alapján – hozzájárult. Ez a lista csak a spanyol piaccal kapcsolatosan a 1992. február 17. és március 5., 1993. szeptember 30., 1994. május 3., június 29. és október 19-én megrendezett találkozókat tartalmazza. Ezen […] lista […] nem tartalmaz az e találkozókon jelen lévő vállalkozásokra vonatkozó információt. Sem a Divipa, […] sem más felperes

nem tekintette e listát terhelő dokumentumnak, amelybe nem tekinthettek be, és egyetlen vállalkozás sem kérte az ebbe való betekintést.

[…]

171. A Sappi spanyol ügynöke által a[z] […] 1992. március 9-án küldött feljegyzés […], habár nem tartalmazza a találkozó teljes összefoglalóját, pontos leírást ad a hivatkozott vállalkozások – többek között a Divipa – magatartásáról. Tíz spanyol pesetás (ESP) áremelésről esik szó, amely célkitűzést a forgalmazók határozták meg, és amelyet nem értek el teljesen. E feljegyzés szerzője megerősíti, hogy a Divipa egyáltalán nem emelte az árait. Szerinte egyértelmű, hogy a Sappi Europe nem emelheti az árakat, ha a többi beszállító nem követi azt. […]

[…]

192. […] [A]z AWA-nak a fenti 163. pontban hivatkozott nyilatkozatai szerint a Divipa részt vett a spanyol piaccal kapcsolatban 1992 és 1994 között megtartott találkozókon, vagy legalábbis azok közül néhányon. […]

[…]

194. A Divipa által az 1999. május 18-i válaszában hivatkozott körülmény, miszerint a Sappi nem említi a spanyol piaccal kapcsolatos találkozó 1994. október 19-i megtartását, azzal a ténnyel magyarázható, hogy a Sappi nem vett részt e

találkozón, amint azt a Mougeot által e találkozó résztvevőiről készített lista is bizonyítja. E körülmény mindenesetre nem dönti meg az egybevágó bizonyítékokat, amelyek e találkozó megtartását és a Divipa ezen való részvételét támasztják alá.

[…]

197. A Divipa kartellben való részvétele 1992 márciusától kezdődően először az AWA-nak a fenti 163. és 192. pontban hivatkozott nyilatkozataiból derül ki. E nyilatkozatokat egyébként a Divipa – a fenti 171. pontban hivatkozott – 1992. március 9-i feljegyzésében foglalt utalás is megerősíti. […]"

55 A megtámadott ítélet hivatkozott pontjainak elolvasását követően úgy tűnik, hogy az Elsőfokú Bíróság több tényből és jelből – például különösen az AWA nyilatkozataiból, illetve a Sappi alkalmazottjának 1992. március 9-i feljegyzéséből – vonta le következtetéseit, és az iratok vizsgálatából nem tűnik úgy, hogy az Elsőfokú Bíróság ténybélileg téves megállapításokat tett volna.

56 Az a pontatlanság sem utal a tények elferdítésére, hogy az Elsőfokú Bíróság nem tüntette fel, hogy a hivatkozott találkozón nyújtott, a Divipa által alkalmazott árakra vonatkozó információk nem a fenti vállalkozás által nyújtott információkból származtak, hanem az ügyfeleitől. Amint azt a főtanácsnok indítványának 165. pontjában megjegyezte, e megjegyzés hiánya nem bizonyítja, hogy az Elsőfokú Bíróság helytelenül értelmezte volna a Divipa 1992. március 5-i találkozón való részvételét.

57 A Divipa által fellebbezése alátámasztására előterjesztett első jogalap első részét tehát megalapozatlannak kell nyilvánítani.

A Divipa által előterjesztett első jogalapnak a Divipa 1994. október 19-i találkozón való részvételére vonatkozó, második részéről

58 A Divipa azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság által a Divipa 1994. október 19-i találkozón való állítólagos részvételének bizonyítására felhasznált Mougeot-féle nyilatkozatokat e vállalkozás a tényállás megvalósulását követően tette azért, hogy az engedékenységi közlemény keretében hivatkozni lehessen rájuk. Mindazonáltal az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint egyetlen, kartellben való részvétellel vádolt vállalkozás vallomása, amelynek pontosságát több más, hasonlóan megvádolt vállalkozás vitatja, nem tekinthető az utóbbiak által elkövetett jogsértés megfelelő bizonyítékának, ha más bizonyíték azt nem támasztja alá.

59 Az Elsőfokú Bíróság tehát elferdítette a bizonyítékokat azzal, hogy főképp saját ítélkezési gyakorlatára támaszkodott annak érdekében, hogy a Divipát elmarasztalhassa a hivatkozott találkozón való részvételért, ami a tisztességes eljáráshoz való jog nyilvánvaló megsértésének és a tényállás értékelésében vétett nyilvánvaló hibának minősül.

60 A Bizottság azt válaszolja, hogy az AWA egy információkérésre válaszul az 1994. évi megállapodás résztvevői között említette a Divipát is. Mivel a Divipa nem állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság nyilvánvaló értékelési hibát vétett e válasz értékelésénél, a Divipa első jogalapjának a 1994. október 19-i találkozóra vonatkozó első része hatástalan. Mindenesetre az Elsőfokú Bíróságnak nem róható fel az, hogy tévesen értelmezte volna a Mougeot-féle nyilatkozatokat. Ráadásul az Elsőfokú Bíróság figyelembe vette azt a körülményt is, hogy a Mougeot e nyilatkozatok a jelen jogvita tárgyát képező tényállás megvalósulását követően tette.

61 Úgy tűnik továbbá, hogy az Elsőfokú Bíróság nem ferdítette el a tényeket a 1994. október 19-i találkozón való részvételével kapcsolatosan.

62 Az Elsőfokú Bíróság ugyanis az 1992. március 5-i találkozóval kapcsolatos vizsgálatához hasonlóan különböző közvetett bizonyítékok alapján állapította meg a Divipa részvételét.

63 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 163., 164. és 192. pontjában kifejtettek értelmében az AWA-féle nyilatkozatokat vette figyelembe, amelyeket viszont a Divipa nem vitatott. Az Elsőfokú Bíróság továbbá a következőket állapította meg a megtámadott ítélet 165. és 166. pontjában:

„165. […][A] Mougeot, amely szintén elismeri, hogy részt vett az önmásolópapírgyártók között megrendezésre került többoldalú kartelltalálkozókon, az 1999. április 14-i nyilatkozataiban […] több találkozót is felsorol, megadva mindegyiknek a tárgyát, a tartalmát és a találkozókon részt vevő személyeket. E találkozók között szerepel a spanyol piaccal kapcsolatos, 1994. október 19-i találkozó is, amelyen a Mougeot állítása szerint a Copigraph, […] a Divipa, […] a Koehler, az AWA és a Mougeot egy-egy képviselője vett részt. […]

166. Bizonyos, hogy a Mougeot e nyilatkozatait a tényállásokat követően, az engedékenységi közlemény alkalmazásának céljából tette. Emiatt azonban e nyilatkozatok bizonyító ereje nem vonható kétségbe. Általában különösen megbízható bizonyítéknak kell tekinteni ugyanis azt a nyilatkozatot, amely a nyilatkozattevő érdekei ellen irányul […]”

64 Az Elsőfokú Bíróság a tényeket összességükben megfelelően értékelte, figyelembe véve a különböző rendelkezésére álló közvetett bizonyítékok eltérő bizonyító erejét, amely értékelést a Bíróságnak nem feladata felülvizsgálni, továbbá nem tűnik úgy, hogy az Elsőfokú Bíróság értékelését a bizonyítékként felhasznált iratok nyilvánvalóan téves értelmezésére alapította volna.

65 A Divipa által fellebbezése alátámasztására előterjesztett első jogalapjának második részét tehát megalapozatlannak kell nyilvánítani.

A Divipa által előterjesztett első jogalapnak a Divipa európai piacon fennálló kartellben való részvételére vonatkozó, harmadik részéről

66 A Divipa azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság elferdített, illetve figyelmen kívül hagyott egyes bizonyítékokat. A Divipa hangsúlyozza, hogy nem minősül önmásolópapír-gyártónak, hogy csupán a nemzeti piacon valósította meg eladásait, hogy e vállalkozás volt az egyetlen, amely nem gyártó, ám amelyről a Bizottság azt állította, hogy állítólag részt vett a nemzeti piacon tartott bizonyos találkozókon, és hogy nem tagja egyetlen nagy európai önmásolópapír-gyártó spanyolországi forgalmazó hálózatának sem. Egyetlen irat sem bizonyítja, hogy azon találkozók során, amelyeken állítólag részt vett, utalás történt volna egy szélesebb összehangolt magatartásra vonatkozó terv létezésére.

67 A Bizottság először is azt válaszolja, hogy nem azt kellett bizonyítania, hogy a Divipa tudott volna egy szélesebb kartell létezéséről, hanem azt, hogy „tudnia kellett róla". Másodszor a Divipa nem nevezi meg pontosan, hogy az Elsőfokú Bíróság érvelése mely részeiben ferdítette el a tényeket. Harmadszor az a tény, hogy a Divipa csupán a nemzeti piacon van jelen, nem zárja ki annak lehetőségét, hogy „tudnia kellett" egy szélesebb kartell létezéséről. Negyedszer mivel voltak olyan közvetett bizonyítékok, amelyek azt bizonyították, hogy a Divipának tudomása lehetett a kartell európai léptékéről, az Elsőfokú Bíróság e bizonyítékokat nem hagyhatta figyelmen kívül. Végül a Mougeot által az 1994. október 19-i találkozót követően készített feljegyzés megjegyzi, hogy e találkozó során „az AEMCP [Association of European Manufacturers of Carbonless Paper] Spanyolországban bejelentett mennyiségeiről" volt szó, amely azt bizonyítja, hogy a találkozó résztvevői tisztában voltak a kartell európai léptékével.

68 Amint arra a jelen ítélet 52. pontjában emlékeztettünk, a Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel sem a tényállás megállapítására, sem – főszabály szerint – az Elsőfokú Bíróság által az e tényállás alátámasztására elfogadott bizonyítékok megvizsgálására, kivéve a bizonyítékok elferdítését.

69 A Bíróság tehát nem rendelkezik hatáskörrel Divipa által előterjesztett első jogalap harmadik részének felülvizsgálatára, mivel az nem annak bizonyítására irányul, hogy az Elsőfokú Bíróság elferdítette a tényeket, hanem annak bizonyítására, hogy az Elsőfokú Bíróság helytelenül hagyott figyelmen kívül bizonyos tényeket annak megállapítása kapcsán, hogy e vállalkozás nem vett részt az európai piacon fennálló kartellben.

70 Az első jogalap harmadik részét tehát el kell utasítani mint elfogadhatatlant.

71 A fenti megfontolásokból következően a Divipa jogsértésben való részvételére vonatkozó első jogalapját el kell utasítani.

*A Divipa által felhozott második, arra vonatkozó jogalapról, miszerint az Elsőfokú Bíróság pusztán közvetett bizonyítékokra támaszkodott*

A felek érvei

72 A Divipa az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én aláírt európai egyezmény 6. cikkének (2) bekezdésére (a továbbiakban: EJEE) és az ártatlanság vélelme elvének megsértésére hivatkozik. Kijelenti, hogy nem áll fenn olyan közvetlen bizonyíték, amely alátámasztaná a 1992. március 5-i és az 1994. október 19-i találkozón való részvételét, illetve az európai léptékű kartellben való részvételét. Az Elsőfokú Bíróság ezzel kapcsolatosan megsértett két alapvető feltételt. Egyrészt az Elsőfokú Bíróság a közvetett bizonyítékok és a jogsértést bizonyító tények között okozati összefüggést nem indokolta meg megfelelő mértékben, másrészt amennyiben bármely kétely merül fel, azt meg kell vizsgálni, és amennyiben e kételyt nem sikerül eloszlatni, annak a szóban forgó személy javát kell szolgálnia.

73 A Bizottság többek között arra hivatkozik, hogy a Divipa által fellebbezése alátámasztására felhozott második jogalap nyilvánvalóan elfogadhatatlan, mivel a Divipa nem jelöli meg pontosan, melyek a megtámadott ítélet azon részei, amelyeket vitat, sem azt, hogy mely közvetett bizonyítékokról, feltételezésekről, illetve tényekről van szó.

A Bíróság álláspontja

74 A Divipa azzal, hogy arra hivatkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság nem vette figyelembe e vállalkozásnak az írásbeli beadványaival alátámasztott észrevételeit arra vonatkozóan, hogy az Elsőfokú Bíróság jelölje meg pontosan azon közvetett bizonyítékok kiterjedését, amelyekre támaszkodott, tulajdonképpen azt kéri, hogy a Bíróság vizsgálja meg újra az Elsőfokú Bíróság elé terjesztett tényekre, közvetett bizonyítékokra és egyéb elemekre vonatkozó értékelését.

75 Amint arra a jelen ítélet 52. pontjában emlékeztettünk, a Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel az Elsőfokú Bíróság értékelésének felülvizsgálatára, mivel az – kivéve a bizonyítékok elferdítésének vizsgálatát – az Elsőfokú Bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozik.

76 Ennélfogva a Divipa által fellebbezésének alátámasztására felhozott második jogalap elfogadhatatlan.

*A Koehler által előterjesztett második, a jogsértés időtartamára vonatkozó jogalapról*

A felek érvei

– A Koehler érvelése

77 A Koehler azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság nem megfelelően vizsgálta meg a bizonyítékokat, illetve azokat elferdítette. Az Elsőfokú Bíróság téves következtetésekre jutott a Koehler jogsértésben való részvételének időtartamával kapcsolatosan. A Koehler e jogalapot két részre osztja, amely részek több érvet is tartalmaznak.

78 A hivatkozott jogalapnak az állítólag az AEMCP keretében 1993 szeptembere és októbere előtt tartott találkozókra vonatkozó első része tekintetében a Bizottság a bizonyítékok három csoportjára, vagyis a Mougeot-féle nyilatkozatokra, a Sappi alkalmazottjának tanúvallomására, valamint a kartell nemzeti, illetve regionális találkozóinak megszervezésére vonatkozó bizonyítékokra támaszkodott.

79 A Koehler először is megjegyzi, hogy a Mougeot 1999. április 14-i levele nem tartalmaz semmiféle beismerést az 1993 októbere előtti időszakra nézve. Az Elsőfokú Bíróság egyébiránt a megtámadott ítélet 279. pontjában kijelentette, hogy nem állapítható meg, hogy a kartell résztvevői 1992 januárjától kezdődően – vagyis 1993 októberét megelőzően – kötöttek volna árakra vonatkozó jogellenes megállapodásokat. Az Elsőfokú Bíróságnak az 1993 októbere előtt az AEMCP hivatalos találkozói keretében megkötött árakra vonatkozó állítólagos megállapodásokkal kapcsolatos fejtegetései nem elégségesek, és indokolása ellentmondásos, illetve téves jogalkalmazás eredménye. Az Elsőfokú Bíróság továbbá nem tartotta tiszteletben az ártatlanság vélelmét azzal, hogy a Mougeot-féle nyilatkozatokba az 1993 októberét megelőző időszakra vonatkozó beismerést akart belemagyarázni.

80 A Koehler továbbá a Sappi alkalmazottjának tanúvallomásának kapcsán arra hivatkozik, hogy e vallomás nem határozza meg pontosan azt az időszakot, amelynek során a kartelltalálkozókra sor került. Az Elsőfokú Bíróság nem juthat arra a következtetésre, hogy „ezzel ellentétes megjegyzés hiányában" ez a személy hallgatólagosan azt kívánta megerősíteni, hogy a jogsértés 1993 szeptemberét megelőzően kezdődött volna. Ezzel az Elsőfokú Bíróság elferdítette a Sappi alkalmazottja tanúvallomásának tartalmát. Ez ellentétes az EJEE 6. cikkében deklarált tisztességes eljáráshoz való jog elvével, valamint az Európai Unió Nizzában, 2000. december 7-én kihirdetett alapjogi chartájának (HL C 364., 1. o.) 47. cikke második bekezdésével.

81 Végül a Koehler úgy véli, hogy csak akkor adható hitel egy bűnbánó tanú nyilatkozatainak, ha azokat más bizonyítékok is megerősítik. A jelen jogvitában viszont nem létezik olyan bizonyíték, amely megerősítené e nyilatkozatokat.

82 A Koehler második jogalapjának a kartell nemzeti, illetve regionális találkozóin való 1993 októbere előtti részvételére vonatkozó második része arra vonatkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság elferdítette a hivatkozott részvétel bizonyítására hivatott bizonyítékokat.

83 A spanyol piaccal kapcsolatos 1992. február 17-i találkozó vonatkozásában az Elsőfokú Bíróság nem állapíthatta meg megalapozottan, hogy a Koehler részt vett e találkozón, mivel a Sappi alkalmazottja 1992. február 17-i feljegyzésében csupán az „érintett felek" találkozóra utal, anélkül hogy e feleket pontosan megnevezné. Az Elsőfokú Bíróság nem ad pontos magyarázatot arra, hogy a Koehlernek miért kellett volna részt vennie e megállapodásban.

84 A spanyol piacot érintő 1992. március 5-i találkozó kapcsán az Elsőfokú Bíróság a Koehler e találkozón történt részvételének megállapítása érdekében legfőképpen az AWA kifogásközlésre tett észrevételeire támaszkodott. Mivel viszont a Koehlernek nem volt tudomása az AWA észtvételeiről, az Elsőfokú Bíróság megsértette a Koehler védelemhez való jogát.

85 A francia piaccal kapcsolatosan 1992 tavaszán és 1993 tavaszán tartott találkozók vonatkozásában nincs semmiféle bizonyíték arra nézve, hogy a Koehler valamelyik alkalmazottja Párizsba utazott volna azért, hogy 1993 tavaszán részt vegyen egy kartelltalálkozón. Az Elsőfokú Bíróság ezzel kapcsolatos fejtegetései olyan általánosak, hogy nem voltak alkalmasak arra, hogy az Elsőfokú Bíróság ténylegesen eleget tegyen az erre vonatkozó indokolási kötelezettségének. Mindenesetre az Elsőfokú Bíróság egyszer sem állapította meg, hogy a Koehler az 1992. év tavaszán részt vett volna egy francia piacra vonatkozó találkozón.

86 A Koehler spanyol piaccal kapcsolatos 1992. július 16-i találkozón való részvétele az Elsőfokú Bíróság által megállapítottakkal ellentétben nem került bizonyításra, különösen mivel az AWA nem ismerte el kifejezetten e részvételt.

– A Bizottság válasza

87 A Bizottság úgy véli, hogy a Koehler nem a bizonyítékok elferdítésére hivatkozik, hanem megpróbálja a tények Elsőfokú Bíróság általi értékelését kétségbe vonni. Ez a jogalap tehát elfogadhatatlan.

88 A jelen jogalap az állítólag az AEMCP keretében 1993 szeptembere és októbere előtt tartott találkozókra vonatkozó első része tekintetében az a kérdés, hogy a Mougeot levelének tartalma világos vagy kétértelmű-e, a bizonyítékok értelmezésének és értékelésének körébe tartozik, amelyre kizárólag az Elsőfokú Bíróság rendelkezik hatáskörrel. Az Elsőfokú Bíróság ráadásul nem állította, hogy a Mougeot elismerte volna az egy 1993. október 1-jét megelőző jogsértésben való részvételt.

89 Egyébiránt a megtámadott ítélet egyáltalán nem ellentmondásos, és az Elsőfokú Bíróság indokolása is megfelelő. A megtámadott ítélet 279. pontjában az Elsőfokú Bíróság nem azt mondta, hogy „nem […] állapít[ható meg]”, hogy 1992 januárjától az AEMCP találkozóin a résztvevők jogellenes ármegállapodásokat kötöttek, csupán azt fejtette ki, hogy a Sappi-féle nyilatkozatok önmagukban nem elegendők annak az időpontnak

a pontos megállapítására, amelytől kezdve ezeket a találkozókat kartelltalálkozóknak kell tekinteni. A megtámadott ítélet 308. pontja bizonyítékok halmazára támaszkodik, amely bizonyítékok nagy részét a Koehler nem vonja kétségbe; továbbá attól, hogy az Elsőfokú Bíróság nem tünteti fel, hogy melyek azok a találkozók, amelyek a jogellenes európai szintű ármegállapodások keretéül szolgáltak, az indoklás nem minősül „nem megfelelőnek". Ezen túlmenően mivel a Koehler részt vett az AEMCP kérdéses időszak alatt tartott összes találkozóján, esetében irreleváns, hogy pontosan az AEMCP mely jogellenes találkozóján jelent meg, és melyiken nem.

90 A Bizottság álláspontja szerint az Elsőfokú Bíróság igenis tiszteletben tartotta az ártatlanság vélelmét, ugyanis megvizsgálta, hogy a Koehlerrel szemben felhozott magatartás egyetlen bizonyíték alapján megállapítható-e, vagy e bizonyíték csupán egy olyan ténykörülmény, amelyet egyéb bizonyítékoknak kell kiegészíteniük és megerősíteniük.

91 A Bizottság cáfolja, hogy a Sappi alkalmazottjának nyilatkozatait az Elsőfokú Bíróság elferdítette volna. Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 270. pontjában azt állapította meg, hogy ez az alkalmazott egyáltalán nem utal arra, hogy az emlékei mely időszakra vonatkoznak, és az a tény, hogy az Elsőfokú Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a fenti emlékek az 1993 októberét megelőző és azt követő időszakot fedik le, az Elsőfokú Bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozó bizonyítékok mérlegelésének eredménye. A Sappi-féle nyilatkozatokat egyébiránt a megtámadott ítélet 261–307. pontjában felsorolt egyéb bizonyítékok is megerősítik.

92 A Koehler második jogalapjának a kartell nemzeti, illetve regionális találkozóin való 1993 októbere előtti részvételére vonatkozó második része kapcsán a Bizottság először is úgy véli, hogy a Koehler érvelése megdőlhet, amennyiben az általa az AEMCP találkozókra vonatkozóan felhozott érveket a Bíróság elutasítja. Az ezzel kapcsolatos megállapítások elegendők ahhoz, hogy az érintett vállalkozások felelősségét a közösségi bíróság a kérdéses időszakra nézve megállapítsa. Továbbá mivel a Koehler nem vitatja az Elsőfokú Bíróság a többi – vagyis a brit és ír piaccal kapcsolatos 1993. január 14-i és a spanyol piaccal kapcsolatos 1993. szeptember 30-i – kartelltalálkozón való részvételével kapcsolatos megállapításait, e vállalkozásnak a szóban forgó kartellban

1993 januárjától való részvétele megállapítottnak tekintendő. Végül a Koehler érvelése elfogadhatatlan, és egyébként is megalapozatlan.

93 Az 1992. február 17-i találkozó kapcsán a Bizottság a megtámadott ítélet 321. pontjára utal a bizonyítékok elferdítésére vonatkozó kifogás elutasítása érdekében, és arra hivatkozik, hogy a megtámadott ítélet hivatkozott pontja e szempontból megfelel az indokolási kötelezettség követelményének.

94 Az 1992. március 5-i találkozóval kapcsolatosan a Bizottság kiemeli többek között, hogy a Koehler nem vitatta a megtámadott ítélet 284. pontját, és hozzáteszi, hogy hivatkozott pontban az AWA-féle nyilatkozatokra történő utalás csupán kiegészítő jellegű, és az Elsőfokú Bíróság csupán másodlagosan hivatkozott a fenti bizonyítékra. A Bizottság e tekintetben a megtámadott ítélet 323. pontjára támaszkodik.

95 Az 1992 tavaszán és 1993 tavaszán folytatott találkozók kapcsán a Bizottság fenntartja különösen, hogy az Elsőfokú Bíróság megtámadott ítélet 285–293. pontjában megállapította, hogy a versenytársak ezen időszakok során találkozókat tartottak, illetve e találkozók tárgya versenyellenes volt, anélkül hogy ezt a Koehler a fellebbezésében vitatta volna.

96 Az 1992. július 16-i találkozó kapcsán a Bizottság hangsúlyozza, hogy az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 332. pontjában B. G. úr nyilatkozatára támaszkodott. Az Elsőfokú Bíróság csupán megerősítésképpen vette figyelembe az AWA-féle nyilatkozatokat. A Bizottság e tekintetben a megtámadott ítélet 333–335. pontjára hivatkozik.

A Bíróság álláspontja

– Az AEMCP keretében 1993 szeptembere és októbere előtt tartott találkozókról

97 Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 261–280. pontjában elemezte az elsőfokú eljárás felpereseinek – amelyek között volt a Koehler – az AEMCP 1993 szeptembere és októbere előtt tartott találkozóin való részvételére vonatkozó jogalapjait.

98 A megtámadott ítélet e pontjaiból az derül ki, hogy az Elsőfokú Bíróság helybenhagyta a Bizottságnak az ügy iratai között szereplő több tanúvallomáson és nyilatkozaton – többek között a Sappi alkalmazottjának 1992. március 9-i feljegyzésén, valamint az AWA-féle nyilatkozatokon és a Mougeot-féle nyilatkozatokon – alapuló információk összessége alapján tett megállapításait.

99 Ezzel az Elsőfokú Bíróság saját hatáskörében értékelte a fenti bizonyítékok bizonyító erejét, és vont le ezekből következtetéseket, amelynek felülvizsgálatára a Bíróság nincs hatásköre.

100 Következésképpen a Koehler által felhozott második jogalap első részét részben megalapozatlannak, részben elfogadhatatlannak kell nyilvánítani.

– Az 1993 októbere előtti nemzeti, illetve regionális találkozóiról

101 Az 1992. február 17-i találkozó kapcsán egyrészt a megtámadott ítélet 321. pontja alapján nem tűnik úgy, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette volna a Bíróság alapokmánya 36. cikke és 53. cikkének első bekezdése alapján reá háruló indokolási kötelezettséget (lásd a C-431/07. P. sz., Bouygues és Bouygues Telecom kontra Bizottság ügyben 2009. április 2-án hozott ítélet [EBHT 2009., I-2665. o.] 42. pontja). Az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet hivatkozott pontjában kifejti, hogy a Koehler fent említett találkozón való részvételének megállapítása érdekében a Bizottság a Sappi ugyanezen a napon keltezett belső feljegyzésére támaszkodik, amely említést tesz az „érdekelt felek" találkozójáról, és ezen információt – együtt értelmezve az ugyanebben a feljegyzésben található, a Koehler spanyol piaccal kapcsolatos magatartása okozta bizonytalanságokkal kapcsolatos információkkal – lehetővé tette a Bizottság számára annak megállapítását, hogy a Koehler szerepelt az e találkozón részt vevő „érdekelt felek" között, amelynek célja azon problémák megvizsgálása volt, amelyek azon megállapodás a Koehler és egy másik vállalkozás részéről történő be nem tartásával voltak összefüggésben, amelynek e vállalkozások résztvevői voltak - amint az a Sappi alkalmazottjának 1992. március 9-i feljegyzéséből következik. Az Elsőfokú Bíróság tehát kellőképpen világos magyarázatot adott arra, hogy a Bizottság a rendelkezésére álló bizonyítékokból miért vonta le azt a következtetést, hogy a Koehler részt vett az 1992. február 17-i találkozón.

102 Másrészt a megtámadott ítélet 321. pontjából sem lehet arra a következtetésre jutni, hogy az Elsőfokú Bíróság elferdítette volna a tényeket. A tények elferdítése nem tűnik ki nyilvánvalóan, és a Bizottság részére a Koehler 1992. február 17-i találkozón való részvételére vonatkozóan rendelkezésre álló tények és közvetett bizonyítékok értékelése kizárólag az Elsőfokú Bíróság hatáskörébe tartozik. A Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel ezen értékelés felülvizsgálatára.

103 A Koehler ezzel kapcsolatosan előterjesztett érvelését tehát részben megalapozatlanként, részben elfogadhatatlanként el kell utasítani.

104 Az 1992. március 5-i találkozóval kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy még ha fel is tesszük, hogy a Koehler védelemhez való jogának megsértésére vonatkozó érve megalapozott, mivel az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 324. pontjában a Koehler fent hivatkozott találkozó való részvételének megállapítása érdekében az AWA kifogásközlésre nyújtott észrevételeire támaszkodott, miközben a Koehlernek nem

volt tudomása ezekről az észrevételekről, pusztán ez az érv nem teszi lehetővé, hogy a Koehler megcáfolja a vitatott határozat 1. cikkének második bekezdésében meghatározott, 1992 januárjától 1995 szeptemberéig tartó kartellban való részvételének megkérdőjelezését. Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell arra, hogy – amint azt a jelen ítélet 101. és 102. pontjában kifejtettük – Koehlernek csak az 1992. február 17-i találkozón való részvételét nem volt módja cáfolni.

105 A Koehler által felhozott jelen jogalapot tehát mint hatástalant el kell utasítani.

106 Az 1992 tavaszán és 1993 tavaszán a francia piacra vonatkozóan folytatott találkozók, valamint az 1992. július 16-i találkozó kapcsán az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 285–293. és 332–334. pontjában emlékeztetett azokra a tényekre és közvetett bizonyítékokra, amelyeket a Bizottság felhasznált az érintett vállalkozások – többek között a Koehler – fent hivatkozott találkozókon való részvételének bizonyításához. A megtámadott ítélet fent hivatkozott pontjaiból nem tűnik úgy, hogy az Elsőfokú Bíróság elferdítette volna a tényeket.

107 A Koehler ezzel kapcsolatosan előterjesztett érvelését mint megalapozatlant el kell utasítani, és következésképpen e vállalkozás fellebbezésének második jogalapját is el kell utasítani.

*A Koehler első és a Divipa harmadik, a bírságok megállapítására és összegére vonatkozó jogalapja*

108 A Koehler és a Divipa olyan, a bírságok megállapítására és összegére vonatkozó jogalapokat terjesztenek elő, amelyek több részből állnak, és amelyeket egymást követően kell megvizsgálni.

A Koehler egyenlő bánásmódra vonatkozóan felhozott első jogalapjáról

109 Elöljáróban meg kell jegyezni, hogy az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 473–478. pontjában megvizsgálta, hogy a Bizottság tévesen vette-e figyelembe a Koehler forgalmát ahhoz képest, hogy mit tett az egyéb érintett vállalkozásokra nézve, illetve a megtámadott ítélet 505–522. pontjában azt vizsgálta meg, hogy azzal, hogy a Bizottság a Koehlert és a többi érintett vállalkozást a bírság kiszabása céljából csoportokba osztotta, tiszteletben tartotta-e az egyenlő bánásmód elvét.

110 Fellebbezésében a Koehler a megtámadott ítélet 477., 478. és 496. pontját vitatja. Azt állítja, hogy a Bizottság vele szembeni bánásmódja eltér az ugyanabba a csoportba tartozó nagyobb méretű vállalkozásokkal szemben tanúsított bánásmódtól. Kiemeli különösen azt a tényt, hogy a Koehler közepes méretű családi vállalkozás, amelynek irányítását a tulajdonosai látják el. Megjegyzi, hogy alaptőkéje 43,2 millió euró, 2000. évi forgalma pedig nagyjából 447 000 euró volt. Az AWA, az M-real Zanders GmbH és a Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld GmbH esetére hivatkozik, amivel a vele szemben a forgalma figyelembevétele tekintetében tanúsított eltérő bánásmódot próbálja bizonyítani.

111 A Bizottság azt válaszolja többek között, hogy széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik a bírságkiszámítás módszerének terén. Következésképpen az Elsőfokú Bíróság nem sértette meg az egyenlő bánásmód elvét azzal, hogy nem ítélte úgy, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta a jogot, amikor a vállalkozásokat az Európai Gazdasági Térségben megvalósított eladásokból származó forgalmuk alapján öt csoportba sorolta.

112 E tekintetben az állandó ítélkezési gyakorlat alapján kijelenthető, hogy a Bizottság széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik a bírságkiszámítás módszerének terén. A 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatásban (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás: 8. kötet, 1. fejezet, 171. o.) meghatározott számítási módszer számos rugalmassági tényezőt tartalmaz, ami lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy a mérlegelési jogkörét a 17. rendelet 15. cikkének szabályai szerint gyakorolhassa (lásd e tekintetben a C-308/04. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság

ügyben 2006. június 29-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-5977. o.] 46. és 47. pontját, valamint a C-407/04. P. sz., Dalmine kontra Bizottság ügyben 2007. január 25-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-829. o.] 133. pontját).

113 Ennek keretében a Bíróság feladata annak megállapítása, hogy az Elsőfokú Bíróság helyesen értékelte-e a hivatkozott mérlegelési jogkör Bizottság általi gyakorlását (a fent hivatkozott SGL Carbon kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 48. pontja, illetve a fent hivatkozott Dalmine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 134. pontja).

114 Hozzá kell tenni, hogy a bírság meghatározásának érdekében a Bíróság ugyanúgy jogosult figyelembe venni a vállalkozás teljes forgalmát, amely, még ha hozzávetőleges vagy hiányos is, de jelzésértékű, annak méretét, valamint a vállalkozás gazdasági teljesítményét, mint a jogsértés tárgyát képező termékekből származó azon forgalomhányadot, amely a jogsértés terjedelme tekintetében jelzésértékű lehet. Ebből az következik, hogy egyik összegnek sem szabad a többi mérlegelési tényezőhöz képest aránytalan fontosságot tulajdonítani, következésképpen az arányos bírság megállapítása nem lehet csak az összesített forgalmon alapuló számítás eredménye. Ez még inkább így van, amikor a kérdéses termékek a teljes forgalomnak csak kis hányadát teszik ki (lásd a fent hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 121. pontját, a 322/81. sz., Nederlandsche Banden Industrie Michelin kontra Bizottság ügyben 1983. november 9-én hozott ítélet [EBHT 1983., 3461. o.] 111. pontját, valamint a C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02–C-208/02. P. és a C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5425. o. 243. pontját).

115 A jelen ügyben tehát nem tűnik úgy, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta volna a jogot, amikor elutasította a Koehler által a teljes forgalmának figyelembevételére vonatkozóan felhozott jogalapot.

116 Tehát amint azt az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 476. pontjában megállapította, a Bizottság a vitatott határozatban az érintett vállalkozások között az érintett piacon – az egyes vállalkozások Európai Gazdasági Térségben megvalósított

eladásokból származó forgalma alapján – egymáshoz viszonyított jelentőségük szerint tett különbséget. Ez a módszer annak elkerülésére szolgál, hogy a bírságok ne pusztán az egyes vállalkozások teljes forgalmának alapján kerüljenek kiszámításra, és így ne eredményezzen egyenlőtlenséget a vállalkozások közötti bánásmódban.

117 A Bizottság tehát nem lépte túl mérlegelési jogkörét, és az Elsőfokú Bíróság nem sértette meg az egyenlő bánásmód elvét.

118 A Koehler által a megtámadott ítélet 477. és 478. ponttal szemben felhozott érvekkel kapcsolatosan elegendő annak megállapítása, hogy e kifogások a megtámadott ítélet indokolásának mellékes pontja ellen irányulnak, és ezért azokat el kell utasítani.

119 Az állandó ítélkezési gyakorlatra tekintettel ugyanis az Elsőfokú Bíróság ítéleteinek a tárgyhoz nem tartozó indokolása ellen irányuló kifogásokat eleve el kell utasítani, mivel nem vezethetnek ezen ítélet hatályon kívül helyezéséhez (lásd e tekintetben a C-137/95. P. sz., SPO és társai kontra Bizottság ügyben 1996. március 25-én hozott végzés [EBHT 1996., I-1611. o.] 47. pontját; a C-362/95. P. sz., Blackspur DIY és társai kontra Tanács és Bizottság ügyben 1997. szeptember 16-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-4775. o.] 23. pontját, valamint a C-403/04. P. és C-405/04. P. sz., Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel egyesített ügyekben 2007. január 25-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-729. o.] 106. pontját).

120 A Koehler által előterjesztett első jogalap első részét tehát megalapozatlannak kell nyilvánítani.

A Koehler és a Divipa által felhozott jogalapok arányosság elvére vonatkozó részéről

121 A Koehler lényegében arra hivatkozik, hogy a tőzsdén nem jegyzett családi vállalkozás szerkezetére tekintettel a vele szemben kiszabott bírság Bizottság általi kiszámítása ellentétes az arányosság elvével.

122 A Bizottság azt válaszolja különösen, hogy az állandó gyakorlatának megfelelően a jogsértés által érintett piacon az egyes vállalkozások egymáshoz viszonyított jelentőségét értékelte, majd a bírság így meghatározott kiindulási összegét a különböző vállalkozások méretének összesített forrásainak figyelembevételével megemelte, és így megvizsgálta, hogy a bírság eredetileg rögzített összegét annak elrettentő hatásának biztosítása érdekében ki kell-e igazítani.

123 A Divipa továbbá fenntartja, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette az arányosság elvét, mivel nem vette figyelembe a Divipa gazdasági helyzetét, sem azt a tényt, hogy e vállalkozás a többi érintett vállalkozással ellentétben nem önmásolópapír-gyártó. A bírságkiszámítás érdekében figyelembe veendő forgalom a feldolgozott önmásoló papír végső fogyasztóknak történt értékesítése és a gyártóktól történő önmásoló-papír-vásárlás közötti összeg.

124 A Bizottság azt válaszolja, hogy az arányosság elvére vonatkozó érv elfogadhatatlan, mivel a Divipa soha nem hivatkozott az Elsőfokú Bíróság előtt gazdasági helyzetére, valamint arra a helyzetre, amit figyelembe kellett volna venni a bírságkiszámításhoz. A vállalkozás minősítésével kapcsolatos érv sem fogadható el, ugyanis a Divipa nem vitatja a megtámadott ítélet releváns pontjait. Mindenesetre az ítélkezési gyakorlatból az következik, hogy a Bizottság a bírság összegének meghatározásakor nem köteles az adott vállalkozás pénzügyi helyzetét.

125 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell arra, hogy a fellebbezés keretében a Bíróság által végzendő felülvizsgálat tárgya egyrészt az, hogy az Elsőfokú Bíróság hogyan vette jogilag megalapozottan figyelembe a meghatározott magatartás súlyosságának az EK 81. és az EK 82. cikk, valamint a 17. rendelet 15. cikke keretében történő értékelésének összes alapvető elemét, másrészt annak vizsgálata, hogy az Elsőfokú Bíróság figyelembe vette-e a bírság megsemmisítése vagy összegének csökkentése érdekében a felperes által előadott összes érvét (lásd különösen a C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-8417. o.] 128. pontját, a C-359/01. P. sz., British Sugar kontra Bizottság ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-4933. o.] 47. pontját, valamint a fenti 114. pontjában hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 244. pontját).

126 Úgy tűnik, hogy az előtte folyó ügyekben az Elsőfokú Bíróság helyesen vette figyelembe a Koehler és a Divipa magatartásának súlyának értékelésére vonatkozó összes jelentős tényezőt, és jogilag megfelelő választ adott e vállalkozások érveire.

127 A Koehler tekintetében meg kell egyeznünk – amint azt a jelen ítélet 114. pontjában már kifejtettük –, hogy mivel a bírság meghatározása nem eredhet pusztán az összesített forgalomra alapozott számításon, az Elsőfokú Bíróság jogszerűen állapíthatta meg a megtámadott ítélet 494. pontjában, hogy a bírságoknak az érintett vállalkozások által elért teljes forgalommal való Bizottság általi egyszerű, százalékos összehasonlítása nem elegendő annak bizonyításához, hogy a szóban forgó vállalkozással szemben kiszabott bírság aránytalan. Amint azt a főtanácsnok indítványának 277. pontjában megjegyezte, az sem állapítható meg, hogy az Elsőfokú Bíróság ne vette volna figyelembe a Koehler és a többi szankcionált vállalkozás közötti szerkezeti és pénzügyi különbségeket.

128 A Divipa esetében az Elsőfokú Bíróság jogszerűen vette figyelembe e vállalkozás különböző megállapodásokban való részvételét, és az arányosság elvének megsértése e tekintetben egyáltalán nem bizonyítható. Hozzá kell tenni, hogy a Divipa pénzügyi erejének figyelmen kívül hagyására vonatkozó érve elfogadhatatlan, mivel azt a Divipa a Bíróság előtt hozta fel először (lásd e tekintetben a C-167/04. P. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-8935. o.] 114. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

129 A Koehler és a Divipa által az arányosság elvére vonatkozóan felhozott jogalapokat tehát megalapozatlannak, illetve a Divipa tekintetében részben elfogadhatatlannak kell nyilvánítani.

130 A Divipa továbbá a jogsértés minősítésére vonatkozóan fenntartja, hogy az Elsőfokú Bíróság az arányosság elvét is megsértette, mivel egyrészt e vállalkozás nem vett részt egy európai kartellben, amely azt jelenti, hogy a jogsértés nem minősíthető különösen súlyosnak, másrészt pedig nem vett részt az összes spanyol piacot érintő találkozón, mivel a kartellben való részvétele kevesebb mint egy évig tartott.

131 A Bizottság erre azt válaszolja, hogy a hivatkozott érv nem megalapozott, mivel valamely kartell – ideértve azt az esetet is, amikor csupán nemzeti szintű – általában különösen súlyosnak tekintendő, még akkor is, ha a bírság kiindulás összeg általában szerényebb mértékű az ilyen jellegű jogsértések esetén. Ezen túlmenően a jogsértés időtartamának nincs semmi köze annak súlyához.

132 E tekintetben meg kell jegyezni, hogy az Elsőfokú Bíróság helybenhagyta a Bizottság által a bírság összegének kiszámításának érdekében elfogadott kritériumokat, és nem úgy tűnik, hogy ezzel kapcsolatosan tévesen alkalmazta volna a jogot, mivel a Bizottság mérlegelési jogkörét a jelen ítélet 112. pontjában említett iránymutatásnak megfelelően és az hivatkozott pontban meghatározottak szerint gyakorolta.

133 A Divipa által felhozott harmadik jogalap jogsértés minősítésére vonatkozó részét tehát megalapozatlannak kell nyilvánítani.

A Divipa által felhozott harmadik jogalap indokolási kötelezettségre vonatkozó részéről

134 A Divipa azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 629. pontjában megsértette indokolási kötelezettségét, amikor a következőket állapította meg:

„[…] [M]ég ha bizonyított is, hogy [a Divipa] nem tanúsított az egyeztetett megállapodásoknak megfelelő magatartást, önmagában ez a tény nem elegendő ahhoz, hogy a Bizottságot arra kötelezze, hogy ezt enyhítő körülményként tudja be. A [Divipa] ugyanis a piacon többé-kevésbé független politikája révén megkísérelhetett hasznot húzni a kartellből […]"

135 A Divipa álláspontja szerint a megtámadott ítélet hivatkozott 629. pontjában leírt két mondat nem tekinthető megfelelő indokolásnak. Miközben a Divipa előterjesztette az enyhítő körülmények alkalmazására vonatkozó kérelmét alátámasztó bizonyítékait, az Elsőfokú Bíróság nem bizonyította, hogy a Divipa olyan haszonban részesült volna, amely lehetővé tenné számára, hogy e kérelmet elutasítsa.

136 A Bizottság azt válaszolja különösen, hogy ez az érv hatástalan, mivel a megtámadott ítélet 629. pontjának kifogásolt mondatai csak megerősítik azon elemeket, amelyekre az Elsőfokú Bíróság támaszkodott. Ezen túlmenően az a puszta tény, hogy a Divipa a kartell keretében esetleg nem tanúsított az egyeztetett megállapodásoknak megfelelő magatartást, nem elegendő ahhoz, hogy a Bizottságot arra kötelezze, hogy ezt enyhítő körülményként tudja be. Az Elsőfokú Bíróság a kifogásolt pontban csupán a közösségi bíróságok által számos alkalommal alkalmazott indokolást ismételte meg.

137 E tekintetben – amint azt a főtanácsnok indítványa 287. és 288. pontjában kifejti – a megtámadott ítélet Divipa által kifogásolt 629. pontjában található mondatok ezen ítélet indokolásának mellékes pontját képezik, miközben a Divipa nem vonja kétségbe az Elsőfokú Bíróság indokolásának azon többi pontját, amelyekre az utóbbi az enyhítő körülmények Divipa javára történő alkalmazásának megtagadásának indokolása érdekében támaszkodik.

138 A Divipa által felhozott harmadik jogalap indokolási kötelezettségre vonatkozó részét tehát megalapozatlannak kell nyilvánítani.

139 A fentiekből következően a Koehler és a Divipa bírságok megállapítására és összegére vonatkozó jogalapjait el kell utasítani.

*A Divipa negyedik, a tisztességes eljáráshoz való jognak az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás időtartama miatti megsértésére vonatkozó jogalapjáról*

A felek érvei

140 A Divipa azt állítja, hogy a jogsértés miatti eljárás során az ésszerű időtartamú eljáráshoz való jog a versenyügyek terén ugyanúgy alkalmazandó mind a közigazgatási, mind a bírósági eljárásra. Ez a jog sérült, mivel az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás a kereset benyújtása – 2002. április 18. – és a megtámadott ítélet kihirdetése – 2007. április 26. – között öt évig tartott.

141 A Bizottság azt a választ adja, hogy az eljárás időtartamának ésszerű jellegét az egyes ügyek sajátos körülményeinek figyelembevételével – különös tekintettel a jogvitának az érintett szempontjából felmerülő tétjére, az ügy bonyolultságára és a felperes, valamint az illetékes hatóságok magatartására – kell megállapítani.

142 Az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás kapcsán a Bizottság hangsúlyozza, hogy tíz vállalkozás négy eljárási nyelven támadta meg a vitatott határozatot, számos tényt cáfoltak, és értékelni kellett az elsőfokú eljárás felpereseivel kapcsolatos nyilatkozatok és iratok bizonyító erejét azok valóságtartalmának megállapítása érdekében, a felperesek által

felhozott jogalapok hasonlóságokat, illetve eltéréseket is mutattak, továbbá e jogalapok érdemi, valamint eljárási kérdésekre, illetve a bírságok összegére vonatkoztak. Az eljárás időtartama tehát nem tekinthető túlzottnak. Mindenesetre a Bizottság úgy ítéli meg, hogy még ha fel is tesszük, hogy az eljárási hiba, amelyre a Divipa vele szemben hivatkozik, megállapítható, az nem vezethet a megtámadott ítélet egészének hatályon kívül helyezéséhez.

A Bíróság álláspontja

143 Emlékeztetni kell arra, hogy az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése által ihletett azon általános közösségi jogi elv, miszerint mindenkinek joga van a tisztességes eljáráshoz és különösen az ésszerű időtartamú eljáráshoz, alkalmazandó a versenyjog megsértéséért bírságot kiszabó bizottsági határozat bírói felülvizsgálatára irányuló eljárás során (a fenti 125. pontban hivatkozott Baustahlgewebe kontra Bizottság ítélet 20. és 21. pontja, a C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P.–C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-8375. o.] 179. pontja és a C-194/99. P. sz., Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-10821. o.] 154. pontja, valamint a fenti 119. pontban hivatkozott Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel ügyben hivatkozott ítélet 115. pontja).

144 Az időtartam ésszerű jellegét az egyes ügyek sajátos körülményeinek figyelembevételével kell megállapítani, különös tekintettel a jogvitának az érintett szempontjából fennálló tétjére, az ügy bonyolultságára és a felperes, valamint az illetékes hatóságok magatartására (a fenti 125. pontban hivatkozott Baustahlgewebe kontra Bizottság ítélet 29. pontja, a fent hivatkozott Thyssen Stahl kontra Bizottság ítélet 155. pontja, valamint a fenti 119. pontban hivatkozott Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel ügyben hivatkozott ítélet 116. pontja).

145 A Bíróság e tekintetben kimondta, hogy a fenti szempontok felsorolása nem kimerítő, valamint hogy az időtartam ésszerű jellegének vizsgálata nem követeli meg az azt okozó körülmények mindegyikének módszeres vizsgálatát, amennyiben az eljárás időtartama legalább egy körülmény alapján indokolt. Így az ügy bonyolultsága önmagában alkalmas az első látásra túl hosszúnak tűnő időtartam indokolására (a fenti 143. pontban hivatkozott Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 188. pontja, a fenti 143. pontban hivatkozott Thyssen

Stahl kontra Bizottság ítélet 156. pontja és a fenti 119. pontban Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel ügyben hozott ítélet 117. pontja).

146 A jelen ügyben az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás kilenc vállalkozás keresetének 2002. április 11. és 18. közötti benyújtása és a megtámadott ítélet 2007. április 26-i kihirdetése között öt évig tartott.

147 Az ilyen eljárás időtartamát az ügy sajátos körülményeinek figyelembevételével kell megvizsgálni. Amint azt a főtanácsnok indítványának 145-148. pontjában kifejtette, ezen időtartam hosszúságát indokolhatja az ügy bonyolultsága, illetve különösen az, hogy a felperesek a vitatott határozatot megalapozó tények közül majdnem valamennyit megtámadták az elsőfokú eljárásban, amelyeket meg kellett vizsgálni. Továbbá kilenc vállalkozás négy különböző eljárási nyelven nyújtott be keresetet a vitatott határozattal szemben, továbbá egy tagállam, a Belga Királyság kérte az Elsőfokú Bíróságtól, hogy beavatkozhasson. E keresetek egyesítését követően az Elsőfokú Bíróság kilenc ügyben hozott ítéletet.

148 E körülmények a kilenc kereset párhuzamos vizsgálatát tette szükségessé, és az eljárás hossza nyugodtan magyarázható az ügy Elsőfokú Bíróság általi beható bizonyításfelvételével, valamint az Elsőfokú Bíróság előtti eljárásra alkalmazandó szabályok által előírt nyelvi követelményekkel.

149 A fenti körülmények fényében meg kell állapítani, hogy az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás nem lépett túl az ésszerű időtartam tiszteletben tartásával kapcsolatos követelményeken.

150 A jelen ítélet 49–149. pontjából következően a Koehler és a Divipa által fellebbezésük alátámasztására felhozott jogalapok egyike sem elfogadható, és ennélfogva azokat el kell utasítani.

## A költségekről

151 Az eljárási szabályzat 122. cikkének első bekezdése értelmében, ha a fellebbezés megalapozott, és a Bíróság maga hoz a jogvita kapcsán végleges határozatot, a Bíróság határoz a költségekről. E szabályzat 69. cikkének 2. §-a alapján – amely ugyanezen szabályzat 118. cikk e alapján a fellebbezési eljárásban is irányadó – a Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte.

152 Mivel a Bizottság a Bolloré által benyújtott fellebbezés tekintetében pervesztes lett, és e vállalkozás azt kérte az Elsőfokú Bíróságtól, hogy a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére. Ennélfogva a Bizottságot kell kötelezni a Bolloré Elsőfokú Bíróság előtti eljárásban, valamint a fellebbezési eljárás során felmerült költségeinek viselésére.

153 Mivel a Koehler és a Divipa pervesztes lett, és mivel a Bizottság azt kérte az Elsőfokú Bíróságtól, hogy e vállalkozásokat kötelezze a költségek viselésére, a Koehlert és a Divipát kell kötelezni a jelen eljárás során fellebbezésük kapcsán felmerült költségek viselésére.

A fenti indokok alapján a Bíróság (harmadik tanács) a következőképpen határozott:

**1) A Bíróság az Európai Közösségek Bírósága T-109/02., T-118/02., T-122/02., T-125/02., T-126/02., T-128/02., T-129/02., T-132/02. és T-136/02. sz., Bolloré és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2007. április 26-án hozott ítéletének Bolloré SA-t érintő részét hatályon kívül helyezi.**

**2) A Bíróság az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.212 – „önmásoló papír”-ügy) 2001. december 20-án hozott 2004/337/EK bizottsági határozat Bolloré SA-t érintő részét megsemmisíti.**

**3) A Bíróság a Papierfabrik August Koehler AG és a Dístribuidora Vizcaína de Papeles SL által előterjesztett fellebbezéseket elutasítja.**

**4) A Bíróság a C-327/07. P. sz. ügy tekintetében az Európai Közösségek Bizottságát kötelezi az elsőfokú eljárásban, valamint a fellebbezés során felmerült költségek viselésére.**

**5) A Bíróság a C-322/07. P. és a C-338/07. P. sz. ügy tekintetében a Papierfabrik August Koehler AG-t és a Dístribuidora Vizcaína de Papeles SL-t kötelezi a költségek viselésére.**

Aláírások